

ישיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת שלח תשע"ב

טעות המרגלים

העינים ראו ענקים - אי אפשר, לדעתם, להכנס לארץ ישראל.

"בְּשִׁנְאֵת ה' אֲתָנוּ הוֹצִיאָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם"

כפי שראינו, משה רבינו מסביר דברים הגיוניים, אבל ישראל לא משתכנעים. מה יש להם לומר כנגד הדברים ההגיוניים של משה רבינו? - טענה מבהילה: "וַיִּתְּרָגְנוּ בְּאֶהָלֵיכֶם וַתֹּאמְרוּ: בְּשִׁנְאֵת ה' אֲתָנוּ הוֹצִיאָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, לָתֵת אֲתָנוּ בְּיַד הָאֱמֹרִי לְהַשְׁמִידֵנוּ! (שם א, כז). כלומר, אכן השתכנענו שהקב"ה י כ ו ל להתגבר על הכנעני והאמורי. אבל יש כאן בעיה אחרת. הבעיה היא, שה' לא רוצה. כל רצונו וכונתו הוא, "לָתֵת אֲתָנוּ בְּיַד הָאֱמֹרִי לְהַשְׁמִידֵנוּ"!

איזה הגיון יש בטענה הזאת? קשה מאד להבין, איך דור דעה אומרים דברים שטותיים כאלו. הרי הקב"ה עשה להם כל כך הרבה טובות: גאל אותם משעבוד מצרים! קרע להם את הים! נלחם להם בעמלק! הוריד להם מן בבל בוקר, ולשבת - לחם משנה! נגלה אליהם בהר סיני, במראה שלא היה עם בעולם שראה כמותו! נתן להם תורה ומצוות! וכל זה, כדי "לָתֵת אֲתָנוּ בְּיַד הָאֱמֹרִי לְהַשְׁמִידֵנוּ"? קשה להבין, איך אפשר לומר דברים כאלו. אמנם רש"י מסביר, שמחשבתם של ישראל (שה' שונא אותם) נבעה מזה שהם שנאו את ה', אבל גם אחרי דברי רש"י הקדוש, עדין קשה להבין: מה סברו ישראל? הרי אם כך היא האמת, שה' שונא אותם ורוצה להשמידם - למה עשה להם את כל הטובות האלו? היה יכול להשאיר אותם במצרים, והמצרים היו משמידים אותם בשמחה²? קשה להבין, איך דור דעה נתפס למחשבה כל כך בלתי הגיונית.

ההסבר היחיד שעולה בדעתי לומר על כך הוא, שכוחו של היצר הרע הוא כנראה גדול מאד. בשלמא המרגלים ראו ערים בצורות ובני ענקים, אבל מה ראו ישראל? הם לא ראו כלום! ראו רק את המרגלים מבוהלים, אז ממילא גם הם נבהלים. המרגלים הרי אינם אנשים פשוטים. הם אנשים חשובים. "פְּלִשְׁתִּים, רְאִשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל הָמָּה" (במדבר יג, ג). הם מוחזקים כצדיקים וחסידיים, וכגדולי ישראל (רש"י שם). אמנם שנים מהם אומרים שאפשר לעלות לא"י, אבל עשרת האחרים הרי מבוהלים ומפוחדים, וזה משפיע. אמנם השכל אומר, שמה שמשה רבינו אומר, ומה שיהושע וכלב אומרים, זאת האמת, אבל ישראל נמשכים אחר המראה, ולא אחר השכל, ולכן - "וַתִּשָּׂא פֶלַח הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת קוֹלָם, וַיִּבְכּוּ הָעָם בְּלִילָה הַהוּא" (שם יד, א). אמנם הבכיה נמשכת רק לילה אחד, למחרת רוצים כבר לעשות תשובה ולהכנס לא"י, אבל גם הלילה האחד הזה היה יותר מדי. "אותו הלילה ליל ט' באב היה. אמר להן הקב"ה לישראל: אתם בכיתם בכיה של חנם, ואני אקבע לכם בכיה לדורות" (סנה' קד, ב), על שני מקדשים שיחרבו ביום הזה³, עד שבמהרה בימינו יהפך היום הזה

"שִׁלַּח לָךְ אֲנָשִׁים... וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם"

"וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם"

הקב"ה אומר למשה: "שִׁלַּח לָךְ אֲנָשִׁים, וַיִּתְּרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל" (במדבר יג, ב). האנשים נשלחים, וכידוע - יצא מזה מכשול גדול. למה יצא המכשול? אולי מותר לומר, שהתשובה לכך מונחת בסוף הפרשה - בפרשת ציצית. הקב"ה מצוה שם: "וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם" (שם טו, ט). מה פירוש הדבר? וכי אסור להשתמש בעינים? ! כשה' אמר למשה "שִׁלַּח לָךְ אֲנָשִׁים, וַיִּתְּרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן", עם מה הוא רצה שיתורו את הארץ, לא עם העינים? !... או אדם שרוצה לחצות את הכביש, האם אינו צריך להסתכל בעיניו אם יש מכוניות או אין מכוניות? או אם הרמזור ירוק או אדום? הרי אם לא ישתמש בעיניו, רחמנא ליצלן ממה שעלול לקרות!

התשובה היא, שאמנם מותר וצריך להשתמש בעינים, אבל אסור שהעינים תהיינה המנהיגות שלנו. העינים צריכות רק לדווח: יש מכונית, אין מכונית; אור ירוק, אור אדום. אבל לפסוק אם לחצות את הכביש או לא - זה צריך להשאיר לשכל. כך גם לגבי כיבוש ארץ ישראל: העינים צריכות רק לראות. "וַיִּרְאִיתֶם אֶת הָאָרֶץ מֵהַיַּרְדֵּי" (שם יג, יח). אבל להחליט האם לפי מה שרואות העינים אפשר או אי אפשר להיכנס לארץ ישראל - זה צריך להשאיר לשכל. והשכל הרי אומר, שכך אפשר להכנס לארץ ישראל, למרות הענקים והערים הבצורות שראו שם המרגלים. כי מי שהִפְךָ והרג ברגע אחד את כל בכורי מצרים, וקרע לנו את הים, והטביע בתוכו את פרעה ואת כל חילו, ונלחם לנו בעמלק, יוכל גם להכות את הענקים בארץ כנען, ולהתגבר על הערים הבצורות.

זו היתה הטעות של המרגלים, שנתנו לעינים לפסוק, ולא לשכל. ואם השכל של המרגלים ושל ישראל לא חושב על הדברים האלו מעצמו - הרי משה רבינו מזכיר להם אותם, כפי שמוכח בפרשת דברים: "וַיֹּאמֶר אֲלֵכֶם, לֹא תַעֲרֹצוּן וְלֹא תִירְאוּן מֵהֶם. ה' אֱלֹהֵיכֶם הִנְהִילְךָ לְפָנֵיכֶם, הוּא יִלְחֶם לְכֶם, כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה אֲתָכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֵיכֶם" (דברים א, כט-ל). הרי גם את זה ראיתם בעינים, לפני קצת יותר משנה ורבע [מֵאִז מַכַּת בְּכוֹרוֹת, עַד לֵיל תְּשֻׁעָה בֵּאֲבָב שָׁבוּ הַמִּרְגְּלִים מִתְּלוֹנְנֵי], כיצד הרג ה' את כל בכורי מצרים ברגע אחד. ובמתן תורה, "פָּתַח לָהֶם (הקב"ה) שְׁבַע רְקִיעִים... וְרָאוּ שֶׁהוּא יְחִידִי" (רש"י שם ד, לה). זכו להגיע להכרה ברורה, שאין בעליונים ובתחתונים שום כח מלבדו ית'. ואם כן, מה יש לפחד מהענקים ומן הערים הבצורות?...

מי שאין לו שכל לעשות את החשבון הזה בעצמו, יכול לסמוך על השכל של משה רבינו, שעשה עבורו את החשבון. אבל הם לא עושים כך, אלא הולכים אחר העינים, ואם

תשובה - תשאל את משה רבינו. משה לא יודע - ישאל את הקב"ה. אבל אי אפשר מכח הקושיות להתנגד לרצון ה'. אם ה' מסיע את עמוד הענן לפני ישראל, ועמוד הענן נכנס לא"י, צריכים להכנס לא"י, וטענה של "סכנת נפשות" ו"פיקוח נפש" לא מועילה כאן. אם היו באים סתם מכח מצוה להכנס לא"י - פיקוח נפש היה דוחה את המצוה הזו. אבל כשה' במפורש אומר להכנס לא"י - כאן אין שום דחיות והיתרים שלא לקיים את הציווי. במקרה זה צריך לשמוע בקול ה', גם אם משמעות הדבר היא לההרג. התורה הרי מצוה אותנו: "וְאֶהְיֶה אִתְּךָ אֶלְקֶיךָ כְּכֹל לְבָבְךָ וְכָל נַפְשְׁךָ" (דברים ו, ה), אפילו הוא נוטל את נפשך (ברכות נד, א). נכון שברוב המצוות אין חיוב של "אפילו נוטל את נפשך", רק בשלוש עבירות ההלכה היא שיהרג ואל יעבור, אבל אם ה' אומר במפורש להכנס לא"י, אז אין היתר של יעבור ואל יהרג. במקרה זה צריך לשמוע בקול ה' בכל מצב.

כשהקב"ה מצוה את אברהם, "קח נָא אֶת בְּנֶךָ אֶת יְחִידְךָ וְכו' (בראשית כב, ב), הוא לא פוטר את עצמו מלקיים את ציווי ה' בטענה של "פיקוח נפש". כשה' במפורש מְצַוֵּה, אין פטור של "פיקוח נפש". אמנם אברהם טעה בהבנת דברי ה' אליו, שהרי ה' אמר לו רק "הַעֲלֵה וְלַעֲלֵה" (בראשית כב, ב), ולא "שְׁחַט וְלַעֲלֵה" (עי' רש"י שם, יב), אבל כך ה' רצה, שאברהם אבינו יטעה בזה⁷, כדי שיעמוד בפניו הנסיון של עקדת יצחק. עכ"פ, לפי הבנתו המוטעית של אברהם, שאברהם נצטוו כאן לשחוט את יצחק - פיקוח נפש אינו היתר שלא לקיים את ציווי ה'. אם ה' אומר במפורש לשחוט, צריך לשחוט.

אברהם גם לא שואל את הקב"ה את הקושיה שמביא רש"י, "אתמול אמרת לי 'כִּי בְיָצֵחַ יִקְרָא לְךָ יָרֵעַ', וחזרת ואמרת 'קח נָא אֶת בְּנֶךָ' וכו' (רש"י שם). רק אחר י העקדה, כשהכל כבר נגמר, אז הוא שואל (רש"י שם). אבל בשעה שהציווי לשחוט את יצחק עומד בתקפו - הוא לא שואל כלום. אם ה' אומר לשחוט את יצחק - הולכים לשחוט את יצחק, בלי לחפש פטורים, ובלי קושיות⁸.

מה היה קורה, אם היה יצחק נשחט בהר

המוריה?

האמת היא, שהתקשתי שנים רבות, מה כאן בעצם הקושיה הגדולה, אתמול אמרת לי 'כִּי בְיָצֵחַ יִקְרָא לְךָ יָרֵעַ', ואח"כ אמרת לי לשחוט אותו. הרי ודאי שאברהם אבינו האמין ב"ג עיקרי האמונה, שאחד מהם הוא שהקב"ה מחיה מתים. א"כ, אולי אחרי שישחט את יצחק, ישוב הקב"ה ויחיה אותו. מה גם, שחז"ל אומרים שכך אכן היה בעקדה, שפרחה נשמתו של יצחק, וחזר הקב"ה והחיה אותו מחדש (פרקי דר' אליעזר פל"א), [ועל זה תיקנו חז"ל את ברכת "מחיה המתים" בתפלה (עי' שם, שיצחק ברך "מחיה המתים" כשחזר לתחיה). ברכת "מגן אברהם" כנגד אברהם אבינו (שהגן עליו הקב"ה מפני נמרוד שרצה להרוג), ברכת "מחיה המתים" כנגד יצחק אבינו, וברכת "הא-ל-הקדוש" כנגד יעקב אבינו (עי' שבלי הלקט ענין תפלה סי' י"ח)]. מהי א"כ הקושיה הגדולה, איך ה' אומר לאברהם אבינו לשחוט את

לשחוט ושמחה (זכריה ח, ט). הכל בגלל שלילה אחד האמינו למרגלים, ומאסו בארץ חמדה.

ממה חששו המרגלים?

כפי שהזכרנו, קשה להבין, למה המרגלים לא מבינים, שמי שהקה ברגע אחד את כל בכורי מצרים, יכול גם להכות את הענקים בארץ כנען, ולהתגבר על הערים הבצורות. אנו צריכים לזכור את מכת בכורות מלפני אלפי שנים. אבל הם הרי חיו את זה! מעשה המרגלים אירע קצת יותר משנה לאחר מכת בכורות ושאר המכות הגדולות במצרים. איך הם לא מבינים, שמי שהרג כל בכור בארץ מצרים, יכול גם להכות בארץ כנען? משה מזכיר להם את גבורות ה', אבל הכל לא משפיע עליהם.

יכול להיות שהמרגלים חשבו, שיש הבדל בין הנהגת ה' בחו"ל להנהגת ה' בארץ ישראל⁴. במדבר ה' נותן מן לאכול, אבל בא"י לא יאכלו מן. בא"י יאכלו בדרך הטבע - יחשו ויזרעו ויקצרו. ממילא, סבורים המרגלים, רק במצרים ובמדבר ה' מְקַהֵל כל בכור ברגע אחד וכד', אבל בארץ ישראל לא תהיה הנהגה כזו. בא"י נצטרך להתגבר על האויבים בדרך הטבע, ובדרך הטבע - אי אפשר להתגבר על הענקים והערים הבצורות וכל מה שהמרגלים מספרים⁵. יתכן שהמרגלים סברו שהנהגה הנסית שבמדבר שייכת למשה רבינו. כשמשה רבינו עומד בראש - יש הנהגה נסית. אבל הרי אלדד ומידד מתנבאים - לפי דעה אחת בגמרא (סנה"י, א) - שמשעה ימות במדבר ויהושע יכניס את העם לא"י. כשיקרה כך, מי יודע אם תמשיך הנהגה הניסית של הקב"ה עם ישראל. אולי אז כבר לא יהיו נסים. לכן הם פוחדים. "לא נוכל לעלות אֶל הָעָם, פִּי תִזְק הוּא מְמַנּוּ" (במדבר יג, לא).

אלא שמה שהמרגלים היו צריכים להבין הוא, שראשית כל - לא מתחכמים נגד ה'. אם ה' אומר להכנס לא"י, צריך לשמוע בקולו ולהכנס לא"י. ה' הבטיח לתת לישראל ארץ טובה, אז הוא יתן להם ארץ טובה. אבל גם אם רוצים להתחכם ולהקשות קושיות, היו צריכים להבין שארץ ישראל היא ארץ הקודש, ובארץ הקודש יש מקום להנהגה ניסית עוד יותר מאשר במדבר! ככל שמקום מקודש יותר, הוא יותר מיוחד להשראת השכינה, ויותר מוכן לגילוי כבוד השכינה, על ידי הנהגה נסית שמעל דרך הטבע. בבית המקדש הרי היו עשרה ניסים קבועים (יומא כא, א), וכן ארץ ישראל כולה מוכנה יותר לנסים מאשר חוץ לארץ. אמנם בשעת הצורך ה' עושה נסים גם בחו"ל, אבל ארץ ישראל היא מקום המוכן עוד יותר לנסים, לא פחות מאשר חוץ לארץ. ממילא, אם במדבר יכלו ללכת בהנהגה ניסית, כל שכן שיכולים ללכת בהנהגה ניסית בארץ ישראל⁶.

על ציווי מפורש מפי ה' - אין פטור של "פיקוח

נפש"

על כל פנים, גם לו היה צדק בדברי המרגלים בנקודה הזו, שחששו מהנהגה טבעית שתהיה בא"י, גם זה לא סיבה שלא לשמוע בקול ה'. אם ה' אומר להכנס לא"י, צריך להכנס לא"י. אם יש לך קושיות, אז יש לך קושיות. רוצה לקבל

מלפניך", פירושו שה' לא ישליך אותנו ח"ו מא"י, ואז ממילא גם "רוח קדשך אל תקח ממנו", כי א"י משפיעה קדושה לכל עם ישראל. "ורוח קדשך אל תקח ממנו" הולך גם על גדולי הדור, הרבנים וראשי הישיבות, שהם רוח הקודש שבדור. צריך להתפלל לה' שלא יקח אותם מאיתנו בגלל עוונותינו, וכן צריך להתפלל על בני ישיבות בכלל, שה' לא יסלק מאתנו את בני הישיבות ע"י גיוסים, שישאיר בתוכנו את התורה, שישאיר לנו את לומדי התורה, את גדולי התורה, ושח"ו לא יקח ממנו את רוח קדשו.

אח"כ אנו אומרים: "אל תשליכנו לעת זקנה, ככלות פְּתָנוּ אֶל תֵּעֲזֹבֵנוּ". במקרים מסויימים, בקשה זו נראית תמוהה. עומד מגן של יהודים צעירים, כבני שמונה עשרה ועשרים, ומבקשים מה' - "אל תשליכנו לעת זקנה". זה מה שמציק לך כרגע?! קודם תתחתן, תוליד ילדים, תגדל אותם, אח"כ תהיה בן שישים, בן שבעים, אז תבקש "אל תשליכנו לעת זקנה"! למה אומרים בחורים צעירים את הבקשה הזו?

חושבני שבקשה זו איננה מכוונת כנגד האדם המתפלל, אלא כנגד כלל ישראל. כלל ישראל נמצא כעת בעת זקנה. פעם היה כלל ישראל "צעיר" ו"חזק". היו לנו נביאים, היו לנו תנאים, היו אמוראים ואנשים גדולים. אבל היום, לעת זקנה, אין לנו נביאים, אין לנו תנאים ואין אמוראים. אפילו אנשים כמו הרמב"ם או כמו הגר"א אין לנו. אנו מרגישים כמו אדם זקן וחלש הנמצא באפיסת כוחות, ומבקשים מה' שגם במצב הזה לא ישליך אותנו. כמו שלא עוזבים אשה שהיתה צעירה והזדקנה, כך לא יעזוב הקב"ה את כנסת ישראל שהזדקנה.

הקב"ה יחדש לנו את גדולי התורה, ישלח לנו משיח, יושיב סנהדרין בלשכת הגזית, וירושלים תהיה שוב מרכז התורה, כמו שתפקידה להיות. "פִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וְדָבַר ה' מִירוּשָׁלַם" (ישעיהו ב, ג). שזה יהיה תפקידה של ירושלים, ולא שיעשו כאן את "פסטיבל האור" וכיו"ב. לא זה תפקידה של ירושלים. תפקידה של ירושלים להיות אור לגוים, לא במוכן של משחקי אורות, אלא במוכן של "מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלם", שיבואו הנה כל הגוים לשמוע את דבר ה'. "וְהָלְכוּ עַמִּים רַבִּים וְאָמְרוּ לָכוּ וְנַעֲלֶה אֵל הָרַחֲמָנוּ אֶל בֵּית אֱלֹהֵי יַעֲקֹב, וְיִרְגְּנוּ מִדְּרָכָיו וְנִלְכֶה בְּאַחֲחֵתָיו, פִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וְדָבַר ה' מִירוּשָׁלַם". הגוים יאמרו את זה, שמציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים. ירצו לשמוע מכאן את התורה וללמוד אותה. כל שכן שישראל ירצו ללמוד תורה. לא יחסמו את הפה לרבנים, כמו שעושים היום, אלא להפך, ירצו שהרבנים ינהיגו את העם, ותהיה פה מלכות שמים, ואז נראה גם את הנסים הגדולים שה' הבטיח שיהיו. גם היום יש נסים. שכבשה אחת מתקיימת בין שבעים הזאבים, זהו תמיד נס, בפרט שרואים איך הזאבים מתייחסים אל הערכים בסוריה, ובשאר המקומות, אז איך היו מתייחסים אלינו?... זה שאנו מתקיימים בין שבעים זאבים, גם זה נס של הקב"ה. אבל בכל זאת, רוצים לראות מלכות שמים יותר בגילוי, שכל ישראל ירצו מלכות שמים, ושגם הגוים ירצו מלכות שמים, "פִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וְדָבַר ה' מִירוּשָׁלַם", במהרה בימינו, אמן.

יצחק אחרי שאמר לו "פִּי בְּיָצֵחֶק יִקְרָא לְךָ זָרַע"? הרי אפשר לקיים את שניהם!⁹

חשבתי להסביר כך: יש מהראשונים שאמרו, שמי שנהרג על קידוש השם, אין לאשתו להנשא לשום אדם בעולם. למה? - כלי שנשתמש בו קודש, לא ישתמש בו חול. היות ובעלה הראשון היה קודש, אָל לה להנשא לאדם פחות מזה¹⁰ (ספר הפרנס סי' קכ"ה בשם ספר המקצועות. [הובא ב"אוצר הפוסקים" אבן העזר, סי' א' ס"ק פ"ה]). ממילא, אם יצחק היה נשחט בהר המוריה, גם אם ה' היה מחיה אותו אחר כך, הוא כבר היה מתקדש כל כך, עד ששום אשה לא היתה רשאית להנשא לו¹¹. ממילא לא היה יכול להתקיים "כי ביצחק יקרא לך זרע", כי לא היה יכול להעמיד תולדות ולהעמיד את עם ישראל. לכן היה מקום להקשות, איך ה' אומר לאברהם לשחוט את יצחק, אחרי שהבטיח לו "פִּי בְּיָצֵחֶק יִקְרָא לְךָ זָרַע".

עכ"פ, גם הקושיה הזאת לא מפריעה לאברהם אבינו. יש קושיה, אז יש קושיה. בישיבות הרי אומרים, "מקושיה לא מתים". ולכן, אם יש לאברהם ציווי מפורש מה' לשחוט את יצחק, הוא הולך לקיים את הציווי, בלי להקשות קושיות ובלי להבין.

לעומת זאת, למרגלים יש קושיה שכן אפשר לתרץ אותה, ובכל זאת הם מחליטים שזהו! "לא נוכל לעלות אֶל הָעָם, פִּי חָזַק הוּא מִמֶּנּוּ! וְיִשְׂרָאֵל שׁוֹמְעִים בְּקוֹלָם, וַיִּתְּשָׁא פֶל הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת קוֹלָם, וַיִּכְפּוּ הָעָם בְּלִלְזָה הַהוּא". "פֶל הָעֵדָה" - מפרש רש"י - סנהדראות. מבהיל הרעיון, איך גדולי תורה שכאלו, אנשים שראו כל כך הרבה נסים, לא מבטלים את החשבון הזה של המרגלים, ולא מבינים שמי שהוציא אותם ממצרים, ועשה את כל הנסים והנפלאות שהם עצמם ראו, ימצא גם דרך להכניס אותם לא"י. אמנם משה מזכיר להם את נסי ה' (כפי שמובא בפרשת דברים), אבל זה לא משפיע עליהם. כי אם מאמינים שבא"י הכל ילך בדרך הטבע ולא בדרך נס - כל מה שמשה יספר להם על הנסים שהיו במצרים ובמדבר לא ישכנע אותם, אחרי שהחליטו שבא"י ההנהגה תהיה בדרך הטבע ולא בדרך נסית.

"אל תשליכנו מלפניך" - מארץ ישראל

אנו צריכים להודות לה' שנתן לנו ארץ חמדה טובה ורחבה, ולהתפלל לה' שלא יקח אותה מאיתנו. כבר ראינו, שאם איננו הולכים בדרך ה', ה' לוקח מאיתנו את הארץ. גם בדור שלנו ראינו, איך נלקח מאיתנו גוש קטיף, וגם מקומות אחרים. צריך להתפלל לה' שלא יקח מאתנו את הארץ הטובה הזאת.

אנו מתפללים בימי סליחות, "אֶל תִּשְׁלִיכֵנוּ מִלְּפָנֶיךָ, וְרוּחַ קְדֻשְׁךָ אֶל תִּקַּח מִמֶּנּוּ". מה פירוש "אל תשליכנו מלפניך"? אולי אפשר להסביר, שהכוונה היא, שלא תשליך אותנו מהמקום שהוא לפני ה'. היכן הוא המקום הזה שהוא לפני פני ה'? - בארץ ישראל. ארץ ישראל היא המקום שהוא לפני ה'. כשיונה רוצה "לְכַרְחַם מִלְּפָנֵי ה'" (יונה א, ג), הוא בורח לחו"ל, כדי שלא תהיה לו שם רוח הקודש, וה' "לא יוכל" (כביכול) לדבר אליו (רש"י שם). ממילא אפשר לפרש, ש"אל תשליכנו

השיחה נערכה לפי הבנתו של העורך,
 וכל טעות או חסרון (אם ישנם) יש לתלות בעורך בלבד.

1. כמוכן, אין הכוונה כאן לראייה חושית, אלא לראיית השכל.
2. אמנם הרמב"ן כתב, שהיה מקום לומר שה' הוציא את ישראל ממצרים כדי להשמידם, ולא רצה להשמידם במצרים כדי לא לחלל את שמו בגוים, ועל כן "הוציאם ממצרים להמיתם במדבר במקום שלא יִדָּע מה היה להם" (רמב"ן דברים י, כח), אך מכל מקום, גם אחרי טענה זו, עדין ישאר קשה, למה נתן להם תורה בסיני, ולמה עשה להם נסים רבים כ"כ במדבר, במן ובבאר, ובענני כבוד ועוד.
3. וזהו מידה כנגד מידה: כיון שמאסו בארץ חמדה, נגזר עליהם לגלות ממנה, כמו שנאמר: "וַיִּקְאַסוּ בְּאֶרֶץ חֲמֹדָה, לֹא הֶאֱמִינוּ לְדַבְּרוֹ, וַיִּרְגְּנוּ בְּאֶהָלֵיהֶם... וַיִּשְׂא יְדוֹ לָהֶם לְהַפִּיל אוֹתָם בְּמִדְבָּר, וַיִּהְיֶה לָהֶם לְעֹלֹת אֵל הָעַם פִּי חֲזָק הוּא מְפֹנֵנוּ" (במדבר יד, א). ובכיה זו שקבע הקב"ה לדורות, יש בה תיקון על הבכיה הראשונה. דבפעם הראשונה בכו מחמת שלא ידעו להעריך את א"י, ולא רצו להכנס אליה. ובגלל זה נקבעה להם בכיה לדורות, שיבכו דוקא מחמת שמעריכים את המקדש וא"י, ומצטערים על הפסדו.
4. כך באמת מבואר במהר"ל, שהמרגלים רצו להשאיר במדבר, מפני ששם היתה ההנהגה ניסית, ואילו בא"י ההנהגה טבעית (מהר"ל בחדושי אגדות סוטה לד, ב). וכתב המהר"ל: "וכל הדברים האלו מופלגים ועמוקים מאד מאד" (שם).
5. וזהו עומק דברי המרגלים, שאמרו: "לא נוכל לעלות אל העם פי חזק הוּא מְפֹנֵנוּ" (במדבר יג, לא), ופירש רש"י: "חזק הוּא מְפֹנֵנוּ - כביכול, כלפי מעלה אמרו". [וכדברי הגמרא: "כביכול, אפילו בעל הבית אינו יכול להוציא כליו משם"]. וקשה לומר שהתכוונו לדברים כפשוטם. אלא י"ל בכוונתם, שלא האמינו שעל פי דרך הטבע יש אפשרות להתגבר על יושבי הארץ. ובדרך נס - הרי כבר נזכר למעלה, שהמרגלים סברו שהקב"ה לא ינהג בהנהגה ניסית בא"י.
6. ובספרים מבואר, שהיה צדק מסויים בדברי המרגלים, שבא"י ההנהגה היא טבעית יותר. אלא שטעותם היתה, שהם סברו שהנהגת א"י היא טבעית לגמרי, בלי שום נס כלל. בעוד שהאמת היא, שהנהגת א"י היא בדרך של נס בתוך טבע, שהנס מלוכב בתוך טבע, ואינו ניכר.
7. ואע"פ שהקב"ה לא אמר סתם "וְהַעֲלֵהוּ", אלא "וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעֹלָה", ואין עולה בלא שחיטה והקטרה, כבר באר החת"ם סופר, שזהו דוקא בקרבן בהמה. אבל "אדם הנותן נפשו לשחיטה והקטרה - הרי נפשו כולה כליל להשי"ת" גם בלי שחיטה והקטרה בפועל], כי בחיים חיותו נדבק להשי"ת ע"י מחשבתו. ובתנאי שיהיה מסירת נפש ממש. וא"כ, היינו וְהַעֲלֵהוּ לְעֹלָה, והרי הַעֲלֵהוּ, והיה עולה! ומ"מ העלים הקב"ה מחשבה זו מאברהם ויצחק [להבין את החילוק בין קרבן בהמה לקרבן אדם], כי לולא שהעלים מהם סברא זו, לא היה מסירת נפש שלמה, כי ידע שלא ימות, על כן לא הבינו תוכן הדבר עד אחר מעשה" (שו"ת חת"ס אורח ח"א סי' ר"ח ד"ה והנה כשאמר).
- ואולם מרן הגר"ח מבריסק זצ"ל באר, שלא יתכן שתהיה לנביא טעות בהבנת הנבואה שמקבל (ועוד טעות גסה ונוראה כזו, שיחשוב שנצטוו לשחוט אדם, כשהקב"ה כלל לא התכוין לכך). ועל כן באר הגר"ח, שלא היתה לאברהם שום טעות בהבנת דברי ה', ואברהם ידע והבין היטב שלא נצטוו אלא להעלות את יצחק לעולה - כלומר, להעלותו למזבח, ולהקדישו שם לעולה. וזה היה כל הציווי שקיבל בנבואה, ולא יותר מזה. אלא שאברהם הבין עוד מעצמו, שלאחר שיקדיש את יצחק לעולה, יהיה חייב לשחטו ולהקריבו, [אך זה לא מכלל הנבואה, אלא חיוב רגיל שישנו בכל בהמה שהקדישה לעולה]. וכלפי חיוב זה נאמר אח"כ לאברהם "אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנֶּעֱרָץ וְאַל תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה". אבל את הציווי הנבואי של "וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעֹלָה" הבין אברהם היטב, ואף קיימו במלואו (חי' מרן הגר"ח עה"ת (בסנסיל), פרשת וירא אות ל"ז, בשם הגר"ח זצ"ל).
- ובאמת כן משמע מדברי רש"י (ירמיהו ז, לא; ובמס' תענית ד, א ד"ה וכתוב), שהיה ציווי לאברהם לשחוט את יצחק, ולא רק להעלותו על המזבח. וכן משמע מלשון הקליר בתפלת הגשם - "שִׁחַתָּה הָהוֹרוֹ לְשִׁחַתוֹ, לְשִׁפּוֹף דָּמוֹ פְּמִים". ולדרכו של החת"ס ז"ל, שכך אברהם הבין, שהיה לו ציווי כזה, ובאמת לא היה. אבל לדרכו של הגר"ח י"ל שאכן היה ציווי כזה, אך לא מחמת הנבואה - דהנבואה היתה רק להקדישו לעולה - אלא שכיון שנעשה עולה, יש ציווי לשחטו ולהקטירו, כדין כל בהמה שהקדישה לעולה.
8. ענין יסודי זה שבעקדה, נרמז גם בדברי הגמרא, ששואלת: "למה תוקעין בראש השנה"? ועונה הגמרא בתמיהה: "למה תוקעין? ! רחמנא אמר תקעו" (ר"ה טז, א). הרי שנרמז כאן, שזכות העקדה - שאותה באה שופר להזכיר (כמבואר בגמרא שם) - היתה פְּזוּה, שאברהם הלך לעקדה בלי חשבונות וכלי קושיות! לכן גם על התקיעות עצמן אמרו חז"ל - "למה תוקעין? ! רחמנא אמר תקעו" ! דזהו עיקר ההכנעה, לעשות את רצון ה' גם כשאינו יודע טעמו של דבר (על פי "שם משואל", ראש השנה, עמ' כ"ט).
9. על דרך זה אפשר לשאול עוד, מדוע באמת מנע הקב"ה מאברהם - ברגע האחרון - לשחוט את יצחק? היה יכול לתת לו לשחוט את יצחק, לנתחו לנתחים, להעלותו באש, ואח"כ היה הקב"ה שב ומחיה את יצחק ומחזירו לחי עוה"ז! (ובאופן זה היה לכאורה הנסיון גדול עוד יותר!) והתירוץ שאמר הרב שליט"א על שאלתו, מתרץ גם שאלה זו.
10. בגמרא מובא, שמטעם זה סרבה אלמנתו של ר' אלעזר בר' שמעון להנשא לרבי, שלא היה גדול כבעלה (ב"מ פד, ב).
11. אם אין לחול להשתמש בכ"י שנשתמש בו הקודש, כל שכן שאין לחול להשתמש בקודש עצמו!